

Sygn. akt II CSKP 796/22

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 20 maja 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Karol Weitz (przewodniczący)

SSN Agnieszka Piotrowska

SSN Krzysztof Strzelczyk (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa P. T.
przeciwko [...] Bank S.A. w W.
o zapłatę,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 20 maja 2022 r.,
na skutek skargi kasacyjnej strony pozwanej
od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 24 czerwca 2020 r., sygn. akt V ACa [...],

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania pozostawiając
temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania
kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

P. T. wniósł o ustalenie, że zawarta 21 stycznia 2008 r. pomiędzy nim a [...] Bank S.A. w W. umowa nr [...] o kredyt hipoteczny dla osób fizycznych [...] waloryzowany kursem CHF jest nieważna oraz o zasądzenie od pozwanego kwoty 140.298,75 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty. W przypadku nieuznania powyższego żądania powód wniósł o:

- ustalenie, że między stronami nie istnieje stosunek zobowiązaniowy, mający swoją podstawę w ww. umowie, z którego wynikałby obowiązek powoda do zapłaty na rzecz pozwanej kwoty kredytu większej niż 592.380 zł;

- ustalenie, że między stronami nie istnieje stosunek zobowiązaniowy, mający swoją podstawę w ww. umowie, z którego wynikałoby roszczenie pozwanej do wyliczania raty kredytu powoda w oparciu o kurs sprzedaży franka szwajcarskiego obowiązującego u pozwanej albo w oparciu o jakikolwiek inny pozaumowny kurs franka szwajcarskiego;

- ustalenie, że na podstawie ww. umowy strona pozwana ma względem strony powodowej roszczenie o zapłatę odsetek umownych liczonych od kwot wypłaconych stronie powodowej, a nie od kwot waloryzowanych umownie kursem franka szwajcarskiego. W uzasadnieniu powód wskazał, że klauzule zawarte w § 11 ust. 5, § 1 ust. 3a, § 7 ust. 1 oraz § 3 ust. 3 i 6 umowy są abuzywne.

Wyrokiem z 26 marca 2019 r. Sąd Okręgowy w W. uwzględnił w całości powództwo o zapłatę kwoty 140.298,75 zł wraz z odsetkami ustawowymi od 12 stycznia 2017 r. do dnia zapłaty oraz oddalił powództwo w pozostałym zakresie.

Jak ustalił Sąd pierwszej instancji P. T. zawarł dnia 21 stycznia 2008 r. z X. Bank S.A. (obecnie [...] Bank S.A.) umowę o kredyt hipoteczny dla osób fizycznych [...] waloryzowany kursem CHF. Celem kredytu było budownictwo mieszkaniowe z przeznaczeniem środków na finansowanie przedpłat na poczet budowy i nabycia od dewelopera dwóch lokali mieszkalnych w G.. Kwota kredytu wynosiła 592.380 zł, okres kredytowania - 360 miesięcy, a oprocentowanie kredytu na dzień wydania decyzji kredytowej - 4,13%. W § 1 ust. 3 jako walutę waloryzacji wskazano CHF. W § 1 ust. 3A umowy wskazano, że „Kwota kredytu wyrażona w walucie waloryzacji na koniec dnia 2007-12-31 według kursu kupna waluty z tabeli kursowej X. Banku

S.A. wynosi 278 990,25 CHF. Kwota niniejsza ma charakter informacyjny, nie stanowi zobowiązania Banku. Wartość kredytu wyrażona w walucie obcej w dniu uruchomienia kredytu, może być różna od podanej w niniejszym punkcie". Strony ustaliły w § 3 ust. 3 umowy, że zabezpieczeniem spłaty kredytu było m.in. „Ubezpieczenie niskiego wkładu własnego Kredytu w TU [...] S.A. na 36-miesięczny okres ubezpieczenia. W § 7 ust. 4 wskazano, że „wysokość kredytu, wyrażoną w CHF określa się jako sumę wszystkich transz kredytu, wyrażonych w CHF". Zgodnie z § 10 ust. 5 „raty kapitałowo-odsetkowe spłacane są w złotych po uprzednim przeliczeniu wg kursu sprzedaży CHF z tabeli kursowej X. Banku S.A. obowiązującego na dzień spłaty z godziny 14:50".

W okresie od 24 stycznia 2008 r. do 20 listopada 2016 r. poniesiono koszty z następujących tytułów: prowizja za udzielenie kredytu - 7.108,56 zł, prowizja za ubezpieczenie - 1.187,76 zł, składki za ubezpieczenie (NWW) - 26.978,75 zł, składki ubezpieczeniowe (nieruchomość) - 3.749,29 zł i zapłacone odsetki.

W okresie od lutego 2008 r. do 22 listopada 2016 r. łączna kwota hipotetycznych rat kapitałowo-odsetkowych bez waloryzacji kursem CHF wyniosła 242.339,04 zł, z czego na odsetki przypadła kwota 115.138,77 zł, a na spłatę kapitału 127.200,27 zł. Sumaryczna kwota wpłat powoda na poczet spłaty tych rat wynosiła 362.245,23 zł. Różnica pomiędzy kwotą należnych pozwanemu bankowi do 22 listopada 2016 r. hipotetycznych rat kapitałowo-odsetkowych bez waloryzacji kursem CHF a kwotą faktycznie pobraną od powoda wynosi 119.906,19 zł.

Na tej podstawie faktycznej Sąd pierwszej instancji uznał, że zasadne jest powództwo w zakresie żądania zapłaty.

W pierwszej kolejności Sąd, odwołując się do legalnej definicji zawartej w art. 22¹ k.c., przyjął, że powodowi przysługuje przymiot konsumenta a wobec tego ma czynną legitymację do domagania się indywidualnej kontroli umowy zawartej w dniu 21 stycznia 2008 r.

Sąd Okręgowy jako bezprzedmiotowe ocenił zarzuty pozwanego odnoszące się do sposobu wykonywania umowy oraz jej uciążliwości ekonomicznej dla powoda, wskazując, że ocena abuzywności wzorca umowy odnosi się do chwili zawarcia umowy, co wprost wynika z normy z art. 385² k.c. Podkreślił, że umowa

łącząca strony stanowi umowę o kredyt w rozumieniu art. 69 ust 1 ustawy Prawo bankowe, na jej podstawie powód, jako kredytobiorca, miał otrzymać od pozwanego, jako kredytodawcy, kwotę 592.380 zł na okres 360 miesięcy. Spór dotyczył postanowień zawartych w § 1 ust. 3 i 3A, iż walutą waloryzacji kredytu jest CHF, a kwota kredytu wyrażona w walucie waloryzacji na koniec dnia 2007-12-31 według kursu kupna waluty z tabeli kursowej X. Banku SA wynosi 278 990,25 CHF oraz § 10 ust. 5 stanowiącego, że raty kapitałowo-odsetkowe oraz odsetkowe spłacane są w złotych po uprzednim ich przeliczeniu wg kursu sprzedaży CHF z tabeli kursowej X. Banku S.A., obowiązującego na dzień spłaty z godziny 14:50. W ocenie Sądu pierwszej instancji wywodzona przez powoda abuzywność nie dotyczy głównych świadczeń stron w rozumieniu art. 385¹ § 1 zd. drugie k.c. przy czym brak było podstaw do przyjęcia, że powód uzgodnił indywidualnie z poprzednikiem prawnym pozwanego jakiekolwiek postanowienia umowy,

W ramach indywidualnej kontroli umowy łączącej strony w kontekście wymogów z art. 385¹ k.c. Sąd pierwszej instancji podzielił twierdzenia powoda, że walutą kredytu jest złoty polski, albowiem treść umowy nie przewidywała dokonywania pomiędzy stronami obrotu walutowego, tj. sprzedawania, kupowania czy też zapłaty w walucie obcej a waluta szwajcarska pełni w ocenianej umowie rolę wyłącznie miernika wartości.

Dokonując badania umowy stron pod kątem przesłanek określonych w art. 385¹ § 1 k.c., Sąd pierwszej instancji stwierdził, że umowa poprzez treść § 1 ust. 3 i 3A oraz § 10 ust. 5 wprowadza mechanizm polegający na odniesieniu kwoty 592.380 zł do franka szwajcarskiego. Jako godzące w interesy powoda ocenił odwołanie do tabeli obowiązującej u pozwanego. Sąd zaznaczył, że przede wszystkim umowa w żadnej mierze nie określa sposobu ustalania kursu waluty, nie odwołując się do obiektywnych, sprawdzalnych i niezależnych od banku kryteriów, o których wiedza byłaby dostępna dla kredytobiorcy, nie zawiera także uprawnienia kredytobiorcy do uczestnictwa, na zasadach równości, w każdorazowym ustalaniu kursu franka szwajcarskiego. Powyższe pokazuje, iż kredytobiorca po zawarciu umowy nie ma wpływu na ukształtowanie i wykonywanie kluczowego z jego ekonomicznego punktu widzenia, elementu

stosunku prawnego, zaś bank nie ma wyznaczonych kontraktowo żadnych ram i odniesień przy ustalaniu kursu waluty.

Sądu Okręgowego uznał za bezprzedmiotowe argumenty pozwanego, iż przyjmowane przez niego w okresie objętym żądaniem pozwu kursy franka szwajcarskiego nie odbiegały od tych funkcjonujących na rynku lub średniego kursu ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski - istotny jest bowiem sposób umownego ukształtowania praw i obowiązków konsumenta, a nie sposób wykonywania danej umowy. Oceny, czy postanowienie umowne jest niedozwolone (art. 385¹ § 1 k.c.), dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy (uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17).

Sąd pierwszej instancji stwierdził, że badana umowa w zakresie określonym § 1 ust. 3 i 3A oraz § 10 ust. 5 kształtuje prawa i obowiązki powoda w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, albowiem od początku jej obowiązywania pozbawiony był on wpływu na ustalanie wysokości wskaźnika waloryzacyjnego, a wpływ na to ma wyłącznie pozwany, przy czym do dnia ewentualnie skutecznie dokonanej zmiany regulaminu dysponował w tym całkowitą swobodą, a po tej zmianie zakres swobody decyzyjnej był znaczący. Taki zaś kształt umowy rażąco narusza interesy powoda, gdyż wyłącznie jego kontrahent - pozwany decyduje o wysokości świadczeń pieniężnych spełnianych w ramach zwrotu kredytu. Spełnienie hipotezy normy z art. 385¹ § 1 k.c. pociąga za sobą bezskuteczność wadliwych postanowień. W ocenie Sądu nie było natomiast podstaw do ustalenia jej nieważności, gdyż takie przesłanki się nie zaktualizowały, a ustawodawca w art. 385¹ § 1 k.c. jednoznacznie sformułował skutek stwierdzenia abuzywności. Przyjęta przez polskiego ustawodawcę sankcja bezskuteczności odpowiada treści art. 6 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. Sąd przyjął zatem, że stwierdzenie bezskuteczności wskazanych wyżej postanowień umowy nie eliminuje z niej elementów przedmiotowo istotnych określonych art. 69 pr. bank. - w dalszym ciągu jest to stosunek prawny polegający na odpłatnym oddaniu do dyspozycji kredytobiorcy na czas oznaczony kwoty 592.380 zł z przeznaczeniem na zakup nieruchomości oraz zwrocie kwoty wykorzystanego kredytu wraz z odsetkami w oznaczonych terminach spłaty. Utrzymany jest zatem ten sam charakter stosunku prawnego. Sąd nie dostrzegł przy tym norm bezwzględnie

zakazujących udzielania kredytu w złotych polskich i przy zastosowaniu oprocentowania wynikającego ze stopy LIBOR, a więc - co istotne - norm wiążących kredytobiorcę.

Sąd Okręgowy nie znalazł też podstawy prawnej do poszukiwania innej normy, zwłaszcza powszechnie obowiązującej, która miałaby zastąpić wyeliminowane, abuzywne postanowienia umowy.

Uwzględniając żądanie powoda co do uznania za abuzywne postanowienia zawartego w § 3 ust. 3 umowy kredytowej, dotyczącego zapłaty składki na ubezpieczenie niskiego wkładu w wysokości 26.978,75 złotych wskazał, że w jego ocenie umowa nie jest precyzyjna i w tym zakresie, i trudno z niej wywnioskować, jaki jest zakres przysługującej powodowi ochrony. Zdaniem Sądu z całokształtu treści umowy, wobec nieznamości polisy, można wywnioskować, że ciężar składek ponoszonych przez powoda miał służyć zabezpieczeniu interesów pozwanego banku, nie zaś samego powoda.

Podsumowując, Sąd Okręgowy stwierdził, że skoro pozwany nie był uprawniony do przeliczenia kwoty kredytu udzielonego powodowi oraz otrzymywania jego spłaty wedle przyjętego przez siebie kursu franka szwajcarskiego, a powód zapłacił tytułem zwrotu kredytu do 22 listopada 2016 r. kwotę 362.245.23 zł, zaś winien zapłacić 242.339,04 zł, to nadpłata wynosi 119.906,19 zł. Obowiązek pozwanego rozliczenia się z nienależnego świadczenia wynika z art. 410 § 2 k.c. oraz art. 410 § 1 w zw. z art. 405 k.c. Sąd uznał, że pozwany jednocześnie nie powołał się na żadne okoliczności zwalniające go po myśli art. 411 k.c. z obowiązku kondycji wobec powoda. W związku z tym, że ustalona w postępowaniu kwota przekracza nieznacznie żądanie strony powodowej, Sąd Okręgowy uwzględnił w całości powództwo o zapłatę, o odsetkach orzekając na podstawie art. 481 § 1 k.c. Sąd oddalił żądania powoda określone w punktach 3, 4 i 5 pozwu.

Apelację od powyższego wyroku wniósł pozwany, zaskarżając go w części uwzględniającej powództwo.

Wyrokiem z dnia 24 czerwca 2020 r. Sąd Apelacyjny w [...] oddalił apelację pozwanego [...] Banku. Sąd Apelacyjny podzielił w całości dotychczasowe ustalenia faktyczne. Wskazał też, że na etapie postępowania apelacyjnego powód pierwotnie

podtrzymał wniosek o ustalenie, że łącząca go z pozwanym umowa kredytu jest nieważna. Na rozprawie oświadczył jednak, że podziela stanowisko strony skarżącej, iż Sąd Apelacyjny nie może badać kwestii nieważności umowy z uwagi na niezaskarżenie przez powoda wyroku w zakresie oddalającym powództwo, a ponadto, że w przypadku oddalenia apelacji będzie wykonywał umowę jako kredyt Złotowy ze stawką LIBOR. Sąd Apelacyjny podkreślił, że nie może rozstrzygać o ważności zawartej przez strony umowy na gruncie art. 58 k.c. w zw. z art. 353¹ k.c., skoro w tej części orzeczenie nie zostało zaskarżone. Z powyższym wiąże się także zakaz orzekania na niekorzyść strony skarżącej (zakaz *reformationis in peius*), wynikający z art. 384 k.p.c., według którego sąd drugiej instancji nie może uchylić lub zmienić wyroku na niekorzyść strony wnoszącej apelację, chyba że jej przeciwnik również wniósł apelację. Zakaz uchylenia lub zmiany wyroku na niekorzyść skarżącego w wypadku, gdy druga strona nie wniosła apelacji, oznacza, że sytuacja prawna skarżącego po uchyleniu lub zmianie wyroku nie może być gorsza (mniej korzystna) dla niego niż była przed tym uchyleniem lub tą zmianą.

W okolicznościach niniejszej sprawy ustalenie, że umowa kredytowa jest w całości nieważna, byłoby dla skarżącego mniej korzystne niż utrzymanie w mocy tej umowy, z wyłączeniem jedynie mechanizmu indeksacji walutowej. To zaś wyklucza możliwość wydania takiego orzeczenia w instancji odwoławczej.

W zaskarżonym wyroku Sądu Okręgowy uwzględnił powództwo w zakresie stwierdzenia abuzywności dwóch klauzul umownych dotyczących mechanizmu indeksacji (waloryzacji) kursem franka szwajcarskiego, czego konsekwencją było zasądzenie dochodzonej kwoty, stanowiącej należność do zapłaty po wyeliminowaniu z umowy tych klauzul. W ocenie Sądu Apelacyjnego pozbawione racji są zarzuty pozwanego odnoszące się do kwestii sprzeczności postanowień umownych, uznanych za abuzywne, z dobrymi obyczajami oraz rażącego naruszenia przez nie interesu powoda, zgodnego zamiaru stron związanego z zawarciem umowy kredytu waloryzowanego kursem CHF oraz wejścia w życie tzw. ustawy antyspreadowej, a także wykluczenia możliwości wykonania zobowiązania w sposób odpowiadający istniejącym zwyczajom i ustalonej praktyce.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, w okolicznościach sprawy niniejszej nie budzi również wątpliwości, że sąd pierwszej instancji zasadnie przyjął, iż sporna klauzula,

zamieszczona w łączącej strony umowie kredytowej, kształtuje prawa i obowiązki konsumenta - kredytobiorcy w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami przez uzależnienie warunków waloryzacji świadczenia od kompetencji silniejszej strony umowy, tj. banku. Jak wskazał Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 27 listopada 2019 r. (II CSK 483/18), w orzecznictwie tego Sądu wielokrotnie stwierdzano, że mechanizm ustalania kursów waluty, który pozostawia bankowi swobodę, jest w sposób oczywisty sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco narusza interesy konsumenta, a klauzula, która nie zawiera jednoznacznej treści, a przez to pozwala na pełną swobodę decyzyjną banku, jest klauzulą niedozwoloną w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. Odwołanie do kursów walut zawartych w „Tabeli kursów” obowiązującej w danym banku oznacza naruszenie równorzędności stron umowy przez nierównomierne rozłożenie uprawnień i obowiązków między partnerami stosunku obligacyjnego. Jednocześnie prawo banku do ustalania kursu waluty nie doznawało żadnych umownych ograniczeń w postaci skonkretyzowanych, obiektywnych kryteriów zmian stosowanych kursów walutowych. Swoista nierówność informacyjna stron, a w szczególności sytuacja, w której konsument dowiaduje się o poziomie zadłużenia ratalnego, już spłaconego w związku z podjęciem odpowiedniej sumy z jego rachunku jest nie do zaakceptowania w świetle art. 385¹ k.c. Mechanizm ustalania kursów waluty, który pozostawia bankowi swobodę, jest w sposób oczywisty sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco narusza interesy konsumenta, a klauzula która nie zawiera jednoznacznej treści, a przez to pozwala na pełną swobodę decyzyjną banku jest klauzulą niedozwoloną w rozumieniu tego przepisu (por. m.in. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 30 kwietnia 2014 r., C-26/13, z dnia 20 września 2017 r., C-186/16 oraz wyroki Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 2016 r. I CSK 1049/14, z dnia 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17).

Sąd Apelacyjny podzielił pogląd, zgodnie z którym o naruszeniu dobrych obyczajów i rażącym naruszeniu usprawiedliwionych interesów konsumenta świadczy nadto zastrzeżenie w umowie dwóch różnych kursów wymiany: kursu kupna dla przeliczenia wypłaconego kredytu i kursu sprzedaży dla obliczania wysokości rat. Przyjąć bowiem należy, że w ten sposób już na wstępie bank zastrzegł sobie dodatkowe nieuzasadnione korzyści kosztem konsumenta.

Takie rozwiązanie bez żadnego uzasadnienia podwyższało raty kapitałowe, a nadto zwiększało podstawę naliczania odsetek i prowizji (tak Sąd Apelacyjny w Warszawie w wyroku z dnia 4 grudnia 2019 r., I ACa 442/18).

Sąd Apelacyjny przeciwnie do stanowiska Sądu pierwszej instancji odwołując się do dorobku orzeczniczego TSUE uznał, że klauzule dotyczące ryzyka wymiany określają główny przedmiot umowy kredytu, gdyż ich usunięcie spowodowałoby bowiem nie tylko zniesienie mechanizmu indeksacji oraz różnic kursów walutowych, ale również, pośrednio, do zaniknięcia ryzyka kursowego, które jest związane bezpośrednio z indeksacją kredytu do waluty co do kwalifikacji ocenianego punktu umowy jako nieokreślającego głównego świadczenia kredytobiorcy.

Przyjęcie, że oceniana klauzula indeksacyjna dotyczy głównych świadczeń stron w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c., oznacza konieczność dodatkowego ustalenia, czy postanowienie to zostało sformułowane w sposób jednoznaczny. Zdaniem Sądu o niejednoznaczności tego postanowienia umowy świadczy to, że na jego podstawie powód nie był i nadal nie jest w stanie oszacować kwoty, którą ma obowiązek w przyszłości świadczyć, a zasady przewalutowania określa jednostronnie bank. W związku z powyższym, Sąd Apelacyjny uznał, iż § 10 ust. 5 umowy, zawierający niedozwolone postanowienie umowne, powinien zostać wyeliminowany z treści umowy.

Sąd Apelacyjny odwołując się do wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 3 października 2019 r., wydanego w sprawie C-260/18, wskazał, że razie sporu o ważność umowy kredytu bankowego denominowanego (indeksowanego) do obcej waluty, w której treści znajduje się niedozwolona klauzula konsumencka dotycząca sposobu tej denominacji, wobec wskazanego powyżej wyeliminowania możliwości uzupełnienia przez sąd umowy przez wprowadzenie w miejsce niedozwolonych klauzul innego mechanizmu waloryzacji, pozostają do rozważenia dwie możliwości rozstrzygnięcia. Pierwsza, to stwierdzenie nieważności umowy, która bez klauzuli niedozwolonej nie może dalej funkcjonować w obrocie prawnym, zwłaszcza ze względu na brak (odpadnięcie) któregoś z koniecznych składników (*essentialia negotii*) umowy nazwanej kredytu bankowego. Druga zaś to przyjęcie, że umowa jest ważna, ale w miejsce bezskutecznych postanowień

waloryzacyjnych nie wchodzą żadne dodatkowe postanowienia (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 29 października 2019 r., IV CSK 308/18 i z dnia 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18). Skoro więc w sprawie niniejszej, wobec prawomocnego oddalenia powództwa w zakresie żądania ustalenia nieważności umowy, a w konsekwencji braku możliwości badania i ewentualnego ustalenia jej nieważności, pierwsze ze wskazanych rozstrzygnięć zostało wykluczone, przyjąć należy zasadność orzeczenia eliminującego z umowy kredytu bankowego klauzuli waloryzacyjnej z pozostawieniem w mocy pozostałej części umowy jako ważnej umowy kredytu bankowego, udzielonego w złotych polskich denominowanych do franka szwajcarskiego, zwłaszcza wobec oświadczenia powoda akceptującego ostatecznie takie rozwiązanie. W konsekwencji stanowisko przyjęte w tym zakresie przez sąd pierwszej instancji nie wymaga zmiany w postępowaniu apelacyjnym, zarówno co do ustalenia braku związania powoda postanowieniem zawartym w § 10 ust. 5 umowy kredytowej, jak również co do zasądzenia od pozwanego banku świadczenia nienależnego pobranego od powoda w związku z wprowadzonym do umowy mechanizmem indeksacji walutowej. Wartość tak rozumianej nadpłaty nie była przedmiotem sporu na etapie postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny za chybiony uznał również zarzut apelującego dotyczący bezzasadności roszczenia powoda o zwrot ubezpieczenia z tytułu niskiego wkładu własnego, dzieląc w pełni dokonaną przez Sąd pierwszej instancji ocenę co do abuzywności postanowienia zawartego w § 3 ust. 3 umowy. Postanowienie umowy, na podstawie którego ustalone zostało, że powód opłaci składkę z tytułu ubezpieczenia niskiego wkładu, stanowi więc w ocenie Sądu Apelacyjnego nieuczciwy warunek w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c.

Podsumowując wszystkie dotychczasowe rozważania, w ocenie Sądu Apelacyjnego apelacja, jako niezasadna, podlegała oddaleniu w całości.

Pozwany [...] Bank wniósł skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego opartą na podstawie wymienionej w art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c. Zarzucił Sądowi Apelacyjnemu naruszenie:

1. naruszenie art. 385¹ § 1 k.c. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie wyrażające się w braku rozróżnienia postanowień Umowy odnoszących się do ryzyka walutowego (§ 1 ust. 3 oraz § 10 ust. 5) oraz *spreadu* walutowego (§ 1 ust. 3

A w zakresie w jakim odwołuje się do kursu kupna oraz § 10 ust. 5 w zakresie w jakim odwołuje się do kursu sprzedaży), co skutkowało niedokonaniem oceny poszczególnych postanowień Umowy indywidualnie pod kątem przesłanek z art. 385¹ § 1 k.c., podczas gdy prawidłowe zastosowanie tego przepisu powinno polegać na tym, że postanowienia dotyczące odrębnych normatywnie kwestii - tj. (i) *spreadu* walutowego oraz (ii) indeksowanego charakteru umowy (ryzyka kursowego), Sąd miał obowiązek ocenić odrębnie w zakresie ewentualnego spełnienia przez każde z tych postanowień z osobna przesłanek sprzeczności z dobrymi obyczajami oraz rażącego naruszenia interesu konsumenta;

2.naruszenie art. 385¹ § 1 k.c. poprzez jego błędną wykładnię polegającą na tym, że Sąd *meriti* nieprawidłowo ustalił treść przesłanki jednoznaczności w ten sposób, że pominął, uznając je za nieistotne, kompetencje i doświadczenia, jak również pozostałe indywidualne cechy konsumenta świadczące o świadomości ryzyka walutowego, co skutkowało niewłaściwym zastosowaniem art. 65 § 1 i 2 k.c. i pominięciem przy wykładni Umowy w jej wiążącej części okoliczności, że Powód podjął świadomą i rozważną decyzję o wyborze rodzaju i waluty kredytu,

3. naruszenie art. 385¹ § 1 k.c. oraz art. 385² k.c. oraz art. 3 ust. 1 Dyrektywy 93/13 w zw. z art. 65 § 1 i 2 k.c. poprzez ich niewłaściwe zastosowanie wyrażające się w przyjęciu, że postanowienia Umowy odnoszące się do ryzyka walutowego oraz *spreadu* walutowego są bezskuteczne z uwagi na ich abuzywność, podczas gdy prawidłowe zastosowanie przesłanek abuzywności w niniejszej sprawie doprowadziłaby do wniosku, że abuzywność zakwestionowanych postanowień Umowy w niniejszej sprawie w ogóle nie zachodzi.

4. naruszenie art. 385¹ § 2 k.c. w zw. z art. 65 k.c. poprzez ich błędne zastosowanie i ustalenie, że Umowa kredytu nie wiąże w zakresie waloryzacji kredytu do waluty CHF, a jednocześnie - kredyt złotowy może być oprocentowany w sposób właściwy dla kredytu waloryzowanego CHF, tj. w oparciu o stawkę LIBOR 3M CHF,

5. naruszenie art. 385 § 2 k.c. w zw. z art. 5 k.c. oraz art. 6 Dyrektywy 93/13 w zw. z art. 2 oraz art. 32 Konstytucji RP oraz art. 2 i art. 3 Traktatu o Unii Europejskiej poprzez ich niewłaściwe zastosowanie i bezpodstawne ustalenie że strony wiąże Umowa kredytu złotowego oprocentowanego na podstawie stóp

procentowych waluty szwajcarskiej, podczas gdy umowa o takiej treści naruszałaby zasadę ekwiwalentności świadczeń i granicę swobody kształtowania umów, co oznacza, iż zastosowana sankcja stanowi naruszenie podstawowych zasad porządku prawnego, jakimi są (i) zasada równości, (ii) zasada pewności prawa i (iii) zasada proporcjonalności, które to zasady wynikają również z art. 2 oraz art. 32 Konstytucji RP oraz z art. 2 i art. 3 Traktatu o Unii Europejskiej.

6. naruszenie art. 358 § 2 k.c. w zw. z motywem 13. Dyrektywy 93/13 poprzez ich niewłaściwe zastosowanie i w konsekwencji zanegowanie możliwości wykonania zobowiązania Kredytobiorcy przy uwzględnieniu normy określającej wartość waluty obcej poprzez zastosowanie kursu średniego NBP, wbrew temu, że wskazana norma dyspozytywna (pomimo jej obowiązywania od dnia 24 stycznia 2009 roku) korzysta z domniemania uczciwości wynikającego z motywu trzynastego Dyrektywy 93/13, a więc jej zastosowanie przy wykładni umowy, uznanej za częściowo bezskuteczną, prowadzi do przywrócenia równowagi kontraktowej (proporcjonalna sankcja) i powinno być uznane za dopuszczalne na podstawie norm prawa unijnego i krajowego;

7. naruszenie art. 385 § 2 k.c. oraz art. 385 k.c. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie i błędne przyjęcie, że postanowienia § 3 ust. 3 Umowy kredytu dotyczące ubezpieczenia niskiego wkładu własnego („UNWW”) kształtują prawa i obowiązki Powoda w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, naruszając jego interesy w sposób rażący - mimo że postanowienia te oceniane na dzień zawarcia Umowy przesłanek tych nie spełniają; gdyby nie ubezpieczenie niskiego wkładu Powód w żadnym banku nie uzyskałby kredytu we wnioskowanej kwocie, ale bez wkładu własnego.

Na tej podstawie pozwany [...] Bank wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Oceniając wniesioną skargę kasacyjną w granicach jej materialnoprawnych podstaw jako bezzasadne należy ocenić zarzuty dotyczące naruszenia art. 385¹ § 1 k.c. przez jego błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie. W niniejszej sprawie Sąd Apelacyjny uznał za abuzywne i nie wiążące powoda klauzule przeliczeniowe zamieszczone w § 10 ust. 5 ocenianej umowie kredytu, upoważniające pozwanego

do jednostronnego określania wysokości rat kapitałowo odsetkowych przeliczanych wg kursu sprzedaży CHF z tabeli kursowej Banku obowiązującego na dzień spłaty z godziny 14:50. Eliminacja z umowy wskazanego postanowienia indeksacyjnego wpływa jednocześnie na obowiązywanie innych postanowień umowy odnoszących się do ryzyka walutowego oraz *spreadu* walutowego.

Postanowienia podobne do ocenianych w przedmiotowej sprawie odnoszące się głównych świadczeń stron (zob. m. in. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18 nie publ., z dnia 9 maja 2019 r., I CSK 242/18, nie publ.); wyroki TSUE z 30 kwietnia 2014 r., C-26/13, pkt 49-50, z 26 lutego 2015 r., C-143/13, pkt 54, z 23 kwietnia 2015 r., C-96/14, pkt 33, z 20 września 2017 r., C-186/16, pkt 35.) były już wielokrotnie przedmiotem badania Sądu Najwyższego (zob. np. wyroki SN: z dnia 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, Nr 11, poz. 134; z dnia 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17, OSP 2019, z.12, poz. 115; z dnia 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z dnia 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21). Postanowienia, które nie zawierają jednoznacznej treści i uprawniają bank do jednostronnego ustalenia kursów walut, są nietransparentne i pozostawiają pole do arbitralnego działania banku. Słusznie podniósł Sąd Apelacyjny, że o niejednoznaczności analizowanego postanowienia może świadczyć okoliczność, że na jego podstawie powód nie był i nadal nie jest w stanie oszacować kwoty, którą ma obowiązek świadczyć w przyszłości. W ten sposób obarczają kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem oraz naruszają równorzędność stron. Brak jednoznaczności klauzul waloryzacyjnych zastosowanych przez pozwanego w umowie kredytowej, nie poddających się obiektywnej weryfikacji, wypełnia zatem przesłankę abuzywności postanowień określających główne świadczenia stron.

W art. 385¹ § 1 k.c. określono sankcję, którą dotknięte jest niedozwolone postanowienie umowne, polegającą na tym, że "nie wiąże" ono konsumenta. Na gruncie dyrektywy 93/13 bezpośrednim odpowiednikiem art. 385¹ k.c. jest jej art. 6 ust. 1, także w zw. z art. 7 ust. 1. Zgodnie z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 państwa członkowskie stanowią, że na mocy prawa krajowego nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych

warunków. W świetle zaś art. 7 ust. 1 tego aktu prawnego zarówno w interesie konsumentów, jak i konkurentów państwa członkowskie zapewnią stosowne i skuteczne środki mające na celu zapobieganie dalszemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami.

W razie sporu dotyczącego umowy kredytu bankowego indeksowanego do obcej waluty, w której treści znajdują się niedozwolone klauzule konsumenckie możliwe są różne rozwiązania.

Pierwsze to stwierdzenie nieważności umowy, która bez klauzuli niedozwolonej nie może dalej funkcjonować w obrocie prawnym, zwłaszcza ze względu na odpadnięcie warunku określającego główny cel umowy lub warunku niezbędnego do obliczania wynagrodzenia, które ma zapłacić konsument. W bieżącym orzecznictwie Sądu Najwyższego pod wpływem orzeczeń TSUE przyjmuje się, że klauzule dotyczące ryzyka wymiany określają główny przedmiot umowy kredytu, ich usunięcie spowodowałoby bowiem nie tylko zniesienie mechanizmu indeksacji oraz różnic kursów walutowych, ale również pośrednio zniknięcie ryzyka kursowego, które jest związane bezpośrednio z indeksacją kredytu do waluty.

Drugie polega na przyjęciu, że umowa jest ważna, ale w miejsce bezskutecznych postanowień waloryzacyjnych nie wchodzi żadne dodatkowe postanowienia.

Trzecie rozwiązanie zakłada, że umowa jest ważna i jest uzupełniana przez sąd przez wprowadzenie w miejsce klauzul niedozwolonych innego mechanizmu waloryzacji.

Sąd Apelacyjny rozważył tę kwestię i uznał, że możliwe jest dalsze obowiązywanie umowy pomimo braku związania kredytobiorcy postanowieniem zawartym w jej § 10 ust. 5 przy przyjęciu, za Sądem pierwszej instancji, iż strony łączy umowa o kredyt złotowy przy zastosowaniu oprocentowania wynikającego ze stopy LIBOR.

Słusznie pozwany kwestionuje przyjęte przez Sąd Apelacyjny rozwiązanie. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej podkreśla konsekwentnie, że przepisy dyrektywy 93/13 sprzeciwiają się uzupełnianiu przez sąd krajowy umowy przez

zmianę nieuczciwego warunku na podstawie przepisu prawa krajowego. Wskazuje też, że nie jest dopuszczalne częściowe utrzymanie nieuczciwego warunku umownego w mocy przez usunięcie elementów przesądzających o jego nieuczciwym charakterze, o ile sprowadzałoby się to do mającej wpływ na istotę tych warunków zmiany treści umowy (zob. też uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r. - zasada prawna - III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56; uchwała Sądu Najwyższego z 16 lutego 2021 r., III CZP 11/20, OSNC 2021, nr 6, poz. 40; postanowienie Sądu Najwyższego z 6 lipca 2021 r., III CZP 41/20, MoP 2021, Nr 15, s. 775; wyroki TSUE z 3 października 2019 r., C-260/18, i z 29 kwietnia 2021 r., C-19/20).

W wyroku z 11 grudnia 2019 r., (V CSK 382/18 nie publ.) Sąd Najwyższy stwierdził, że wyeliminowanie ryzyka kursowego, charakterystycznego dla umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej i uzasadniającego powiązanie stawki oprocentowania ze stawką LIBOR, jest równoznaczne z tak daleko idącym przekształceniem umowy, że należy ją uznać za umowę o odmiennej istocie i charakterze, choćby nadal chodziło tu tylko o inny podtyp czy wariant umowy kredytu. Oznacza to z kolei, że po wyeliminowaniu tego rodzaju klauzul utrzymanie umowy o charakterze zamierzonym przez strony nie jest możliwe, co przemawiałoby za jej całkowitą nieważnością. Koresponduje to z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, który przewiduje, że nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków (zob. wyroki SN: z dnia 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21; z dnia 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21).

W wyroku z dnia 13 maja 2022 r. (sygn. akt II CSKP 293/22, nie publ.) Sąd Najwyższy uznał, że nie jest możliwe utrzymanie obowiązywania umowy kredytu denominowanego kursem CHF - po wyeliminowaniu z niej abuzywnych postanowień.

Odnosząc się do zarzutów związanych z uznaniem abuzywności postanowień umowy dotyczących ubezpieczenia niskiego wkładu własnego należy podzielić stanowisko Sądu Apelacyjnego aprobujące argumenty Sądu pierwszej instancji wzmocnione odwołaniem się do przewidzianej w art. 479⁴⁵ k.p.c. rozszerzonej

podmiotowo prawomocności materialnej wyroku uwzględniającego powództwo o uznanie postanowienia wzorca umowy za niedozwolone (poza wymienioną przez Sąd Apelacyjny uchwałą składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 20 listopada 2015 r., III CZP 17/15, OSNC 2016/4/40 oraz wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 10 września 2019 r., I NSK 54/18, nie publ. zob. art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2015 r., poz. 1634).

Wobec braku precyzyjnego określenia, czy i w jakim zakresie poniesione przez powoda koszty ubezpieczenia niskiego wkładu własnego mieszczą się w zasądzonej wyrokiem kwocie oraz mając na względzie uzasadnione zarzuty skargi kasacyjnej dotyczące utrzymania umowy kredytu z równoczesnym nadaniem mu złotowego (niewaloryzowanego) charakteru z oprocentowaniem właściwym dla kredytu waloryzowanego CHF tj. w oparciu o stawkę LIBOR 3M CHF Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. uchylił w całości zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania.

jw

a.s.